

क्र.का.४/नियम-४४/प्र.क्र.२४९/१२२८/०६
नोंदणी महानिरीक्षक व मुद्रांक नियंत्रक,
महाराष्ट्र राज्य यांचे कार्यालय, पुणे.
दिनांक :- २३/०८/२००६

विषय :- महाराष्ट्र नोंदणी (सुधारणा) नियम २००५.

संदर्भ :- नोंदणी महानिरीक्षक कार्यालयाची अधिसूचना क्र.नोंमनि-
४/प्र.क्र.२४९/९२७/२००६, दि.२७/६/२००६

परिपत्रक :-

नोंदणी अधिनियम १९०८ चे कलम ६९ अन्वये प्रदान करण्यात आलेल्या अधिकारांचा वापर करून, नोंदणी महानिरीक्षक, महाराष्ट्र राज्य यांनी शासनाचे पूर्वमान्यतेने महाराष्ट्र नोंदणी (सुधारणा) नियम २००५ विहित केले असून ते राजपत्रात सर्वांच्या माहितीस्तव प्रसिद्ध करण्यांत आले आहेत.

या सुधारणा नियमानुसार महाराष्ट्र नोंदणी नियम १९६१ मधील नियम ४४ मध्ये नवीन खंड ई दाखल करण्यांत आला आहे. या सुधारणेमुळे दस्त नोंदणीस दाखल केल्यानंतर त्या दस्ताद्वारे उद्देशित असणाऱ्या व्यवहाराबाबत केंद्र शासन अथवा राज्य शासन यांच्या एखाद्या कायद्यान्वये निर्बंध असेल तर त्या कायद्यातील तरतूदीप्रमाणे सक्षम प्राधिकारी यांचेकडील परवानगी अथवा ना हरकत प्रमाणपत्राची सत्यप्रत त्या दस्तासोबत जोडली आहे व त्या परवानगी अथवा ना हरकत प्रमाणपत्रातील नमुद कोणत्याही प्राणभूत अटी व शर्तीचे विसंगत रीतीने तो दस्तऐवज लिहिलेला नाही याची खातरजमा करण्याची जबाबदारी दुय्यम निबंधकांवर आली आहे.

सदर जबाबदारी पार पाडण्यात दुय्यम निबंधक यांना सहाय्यभूत व्हावे या हेतूने काही मार्गदर्शनपर सूचना देण्याची बाब या कार्यालयाचे विचाराधिन होती.

१. नियमामध्ये करण्यात आलेली तरतूद अत्यंत स्वयंस्पष्ट आहे. नोंदणीसाठी दाखल करण्यांत आलेल्या दस्ताद्वारे जो व्यवहार उद्देशित असेल (उदा.- खरेदीख्रताद्वारे अभिहस्तांतरण, भाडेपट्ट्याद्वारे भाडेपट्टा, इत्यादी) तो व्यवहार कोणत्याही कायद्यान्वये प्रतिबंधित केला आहे का हे दुय्यम निबंधकांनी प्रथमतः ठरविणे आवश्यक आहे. याकरिता दुय्यम निबंधकांना त्यांचे कार्यक्षेत्रात लागू असलेल्या मिळकतीविषयक कायद्यांची जाणीव असणे आवश्यक आहे. अशा काही कायद्यांची माहिती सोबतच्या विवरणपत्रामध्ये दिलेली आहे.

सर्वसाधारणरित्या असा अनुभव आहे की, व्यवहार सरसकटरित्या प्रतिबंधित केलेले नसतात तर त्याला काही अपवाद असतात किंवा त्या त्या कायद्यानुसार सक्षम असलेल्या प्राधिकाऱ्यास काही विशिष्ट अटी शर्तीची पूर्तता करणाऱ्या व्यवहारांना परवानगी देण्याचे अधिकार दिलेले असतात.

थोडक्यात, दुय्यम निबंधकांना आपल्या कार्यक्षेत्रात लागू असलेल्या मिळकतविषयक कायद्यान्वये कोणत्या प्रकारचे व्यवहार प्रतिबंधित करण्यांत आले आहेत, त्यांना कोणते अपवाद करण्यांत आलेले आहेत व त्या

व्यवहारांना परवानगी देण्याचे अधिकार कोणत्या सक्षम प्राधिकार्यास आहे याची देखील माहिती असणे आवश्यक आहे.

यादृष्टीने राज्यात लागू असलेल्या काही मिळकत विषयक कायद्यामधील तरतुदींची आणि व्यवहारास परवानगी देण्यास सक्षम असलेल्या प्राधिकार्यांची माहिती सोबतच्या विवरणपत्रामध्ये जोडण्यात आलेली आहे.

२. याबाबतीत स्पष्ट करण्यांत येते की, सदरची माहिती सर्वसाधारण स्वरूपाची असून दुय्यम निबंधक यांनी त्यांचसमोर नोंदणीस दाखल करण्यांत आलेल्या प्रत्येक दस्तऐवजाचे बाबतीत प्रकरणपरत्वे बारकाईने विचार करून उचित निर्णय घेणे आवश्यक आहे. या विवरणपत्रामधील नमूद काही कायदे काही स्थानिक क्षेत्रात लागू नसतील किंवा आणखी काही कायदे एखाद्या स्थानिक क्षेत्रात लागू असतील ही बाब दुय्यम निबंधकांनी लक्षात घ्यावी. या कायद्यांमध्ये वेळोवेळी होणाऱ्या सुधारणा देखील दुय्यम निबंधकांनी विचारात घेणे आवश्यक राहिल.

३. या संदर्भात असे स्पष्ट करण्यांत येते की, एखाद्या दस्तऐवजाद्वारे उद्देशित होणारा व्यवहार एखाद्या कायद्यान्वये प्रतिबंधित असेल, किंवा उक्त कायद्यान्वये आवश्यक असणारी सक्षम अधिकार्याची परवानगी (सत्यप्रत) त्या दस्तासोबत जोडलेली नाही, असे दुय्यम निबंधकाचे मत झाले तर दुय्यम निबंधकांनी तो दस्त नोंदणीस नाकारणे उचित होईल मात्र अशा प्रकरणामध्ये कोणत्याही परिस्थितीत केवळ तोंडी सांगून दस्त नाकारता येणार नाही तर दुय्यम निबंधक यांनी नोंदणी अधिनियम १९०८ चे कलम ७१ मधील तरतूदीनुसार लेखी आदेश पारित करणे, पुस्तक क्र.२ मध्ये अशा आदेशाची कारणे अभिलिखित करणे व दस्तऐवजावर “नोंदणी करण्यास नकार दिला” हे शब्द पृष्ठांकित करणे अनिवार्य राहिल. तसेच दस्तऐवजाचे निष्पादन करणाऱ्या किंवा त्या अधिन दावा करणाऱ्या कोणत्याही व्यक्तीने केलेल्या अर्जावरून कोणतीही फी न आकारता किंवा अनावश्यक विलंबाशिवाय, अशा प्रकारे अभिलिखित करण्यांत आलेल्या कारणांची प्रत त्याला दिली पाहिजे.

वरील प्रमाणे मार्गदर्शक सूचना देण्यांत येत असून दुय्यम निबंधक यांनी त्यांचे समोर आलेल्या दस्तऐवजाची योग्यरितीने छाननी करून आणि संबंधित कायद्याचा योग्य अन्वयार्थ लावून उचित कार्यवाही करावी. कोणत्याही परिस्थितीत प्रतिबंधित व्यवहाराशी संबंधित दस्तऐवजाची नोंदणी संबंधित कायद्यातील सक्षम प्राधिकार्याच्या पूर्वपरवानगीशिवाय होणार नाही याची दक्षता घ्यावी. त्याचरितीने एखाद्या कायद्याचा चुकीचा अर्थ लावून पक्षकाराची निष्कारण अडवणूक होणार नाही याची देखील खबरदारी घ्यावी.

सही/-(श्री.रामराव शिनगारे)
नोंदणी महानिरीक्षक व मुदांक नियंत्रक,
महाराष्ट्र राज्य, पुणे.

प्रति,

सर्व दुय्यम निबंधक (सह जिल्हा निबंधक यांचेमार्फत)

प्रत-

- १) सर्व नोंदणी उपमहानिरीक्षक.
- २) सर्व सह जिल्हा निबंधक.

२/- उपरोक्त अधिकाऱ्यांना सूचीत करण्यांत येते की, या परिपत्रकाच्या प्रती सर्व अधिनस्थ दुय्यम निबंधक यांना त्वरीत पुरवाव्यात व या परिपत्रकातील सूचनांबाबत आपल्या अधिनस्त दुय्यम निबंधकांना उचित मार्गदर्शन करावे व योग्य रितीने अंमलबजावणीवर संनियंत्रण ठेवावे तसेच उदाहरणादाखल जोडलेल्या सोबतच्या विवरणपत्रामध्ये नमूद केलेल्या माहितीमध्ये आपल्या विभागात/जिल्ह्यात काही इतर तरतूदी लागू असतील तर त्याप्रमाणे सुधारीत सूचना आपल्या अधिनस्त दुय्यम निबंधकांना द्याव्यात.

- ३) सर्व कार्यासन अधिकारी, नोंदणी महानिरीक्षक कार्यालय, पुणे.

सही/- (श्री.रामराव शिनगारे)
नोंदणी महानिरीक्षक व मुदांक नियंत्रक,
महाराष्ट्र राज्य, पुणे.

नोंदणी महानिरीक्षक कार्यालयाचे परिपत्रक का.४/नियम ४४/प्र.क्र.२४९/१२२८/०६, दिनांक २३/०८/२००६ सोबतचे विवरणपत्र

अ.क्र.	अधिनियमाचे नांव	प्रतिबंधाचा तपशिल	सक्षम अधिकारी
१.	महाराष्ट्र प्रकल्पबाधित व्यक्तींचे पुनर्वसन अधिनियम १९८६	या अधिनियमाचे कलम ११ अन्वये शासन राजपत्रात अधिसूचना प्रसिद्ध करून बाधित आणि लाभधारक परिमंडळ घोषित केल्यानंतर, कलम १२ मधील तरतूदीनुसार, त्या क्षेत्रातील कोणत्याही जमिनीचे ती जमिन उक्त अधिनियमाच्या प्रयोजनात नाही अशा आशयाची घोषणा करण्यांत येई पर्यंत कोणत्याही कृषि जमिनीचे विक्रीच्या रूपाने किंवा देणगीच्या, विनिमयाच्या, पट्ट्याच्याद्वारे किंवा अन्य रूपाने हस्तांतरण करता येणार नाही किंवा त्याची पोटविभागणी किंवा विभाजन करता येणार नाही.	राज्यशासन किंवा जिल्हाधिकारी टिप :- राज्यशासनाने उक्त अधिनियमाचे कलम १२ पोटकलम २ मधील अधिकारातून शासन आदेश क्र.आर अँड एफडी.नं.आरपीए-१०९०/सीआर-२३/ आर-१, दि.२२/८/१९९० अन्वये राज्यातील पाटबंधारे प्रकल्पांच्या बाबतीत टप्पा क्र.१ ते ५ निहाय विशिष्ट मर्यादेपर्यंतचे क्षेत्राचे हस्तांतरण करण्यांस परवानगी दिलेली आहे. मात्र त्याकरिता संबंधित हस्तांतरकाने उक्त आदेशात नमुद केल्याप्रमाणे त्याने धारण केलेले क्षेत्र उक्त क्षेत्रास लागू असलेल्या किमान मर्यादेपेक्षा जास्त नाही या आशयाचे प्रतिज्ञापत्र दस्तासोबत दाखल करणे आवश्यक आहे. (उक्त शासन आदेश रजिस्ट्रेशन मॅन्युएल पार्ट-१ मध्ये समाविष्ट आहे)
२.	महाराष्ट्र जमीन महसूल अधिनियम १९६६	या अधिनियमाचे कलम ३६ (दोन) नुसार अनुसूचित जमातीच्या व्यक्तीच्या वहीवाटी जिल्हाधिकाऱ्यांच्या पूर्वमंजूरीखेरीज हस्तांतरीत करता येत नाही.	जिल्हाधिकारी टिप :- १) उक्त कलमाचे पोटकलम ४ नुसार काही विशिष्ट स्वरूपांच्या गहाणखर्तांना हा प्रतिबंध लागू होत नाही. २) शासन अधिसूचना क्र.युएनएफ-१५६७/आर, दि.५/६/१९६८ अन्वये महाराष्ट्रातील अनुसूचित जमातीची क्षेत्रनिहाय यादी घोषित करण्यांत आली आहे.
३.	वक्फ कायदा १९९५	या अधिनियमाचे कलम ५१ नुसार वक्फ बोर्डाची पूर्व मंजूरी असल्याशिवाय वक्फ मिळकतीचे बक्षीस, विक्री, अदलाबदल अथवा गहाण करता येणार नाही.	वक्फ बोर्ड

अ.क्र.	अधिनियमाचे नांव	प्रतिबंधाचा तपशिल	सक्षम अधिकारी
४.	सार्वजनिक विश्वस्त व्यवस्था अधिनियम १९५०	या अधिनियमाचे कलम ३६ नुसार- विश्वस्त व्यवस्था लेश्यात काहीही अंतर्भूत असले तरी धर्मादाय आयुक्तांच्या पूर्वमंजूरीशिवाय, अ) सार्वजनिक विश्वस्त व्यवस्थेच्या कोणत्याही स्थावर मालमत्तेची विक्री, अदलाबदल करणे किंवा ती देणगी म्हणून देणे, आणि ब) सार्वजनिक विश्वस्त संस्थेच्या मालकीची शेतजमिन १० वर्षांपेक्षा अधिक मुदतीसाठी पट्ट्याने देणे किंवा शिगरशेतजमिन किंवा इमारत ३ वर्षांपेक्षा अधिक मुदतीसाठी पट्ट्याने देणे विधीग्राह्य असणार नाही.	धर्मादाय आयुक्त (किंवा त्यांनी अधिकार प्रदान केलेले उपायुक्त किंवा सहायक आयुक्त)
५.	मुंबईचा जमिनीचे तुकडे पाडण्यास प्रतिबंध करण्याबाबत व त्याचे एकीकरण करण्याबाबत अधिनियम १९४७	१) या अधिनियमाचे कलम ७ नुसार ज्या तुकड्याचे बाबतीत उक्त अधिनियमाचे कलम ६ पोटकलम २ अन्वये नोटीस देण्यांत आली असेल त्या तुकड्याचे हस्तांतरण त्याच्या लगतच्या भूमापन क्रमांकाच्या किंवा भूमापन क्रमांकाच्या मान्य केलेल्या पोटविभागाच्या मालकाव्यतिरिक्त इतर कोणत्याही व्यक्तीकडे करता येणार नाही. मात्र याबाबत काही गहाण खतांचा अपवाद करण्यांत आलेला आहे. २) या अधिनियमाचे कलम ८ नुसार कोणत्याही स्थानिक क्षेत्रातील कोणत्याही जमिनीचे हस्तांतरण किंवा विभागणी तुकडा निर्माण होईल अशा रितीने करता येणार नाही.	जिल्हाधिकारी टिप :- या अधिनियमानुसार, १) तुकडा म्हणजे या अधिनियमान्वये ठरविलेल्या समुचित प्रमाणक्षेत्रापेक्षा कमी विस्ताराचा जमिनीचा तुकडा (दुय्यम निबंधकांनी आपल्या कार्यक्षेत्रातील समुचित प्रमाणक्षेत्राची माहिती संबंधित महसूल विभागाकडून प्राप्त करून घ्यावी.) २) जमिन म्हणजे शेतजमिन मग ती दुमाला असो अगर चिनदुमाला.

अ.क्र.	अधिनियमाचे नांव	प्रतिबंधाचा तपशिल	सक्षम अधिकारी
६.	मुंबई कुळवहिवाट व शेतजमिन अधिनियम १९४८ (मुंबई प्रांताच्या पुनर्रचनेपुर्वीच्या मुंबई राज्यास- जळगांव, धुळे, नाशिक आणि रत्नागिरी, सिंधुदुर्ग, रायगड, अहमदनगर, सोलापूर, पुणे, सातारा, सांगली, कोल्हापूर या जिल्ह्यात लागू)	या अधिनियमाचे कलम ६३ नुसार जी व्यक्ती शेतकरी नाही किंवा शेतमजूर नाही अशा व्यक्तीच्या लाभात किंवा जी व्यक्ती शेतकरी असून तिच्या लाभात कोणत्याही जमिनीचे हस्तांतरण केल्यामुळे ती व्यक्ती महाराष्ट्र शेतजमिन (धारणा जमिनीवरील कमाल मर्यादा कमी करणे) आणि (सुधारणा) अधिनियम १९७२ अन्वये सुधारणा केल्याप्रमाणे महाराष्ट्र शेतजमिन (जमीन धारणेची कमाल मर्यादा) अधिनियम १९६१ अन्वये निर्धारित करण्यांत आलेल्या कमाल क्षेत्राहून अधिक असेल इतकी जमीन धारण करित असेल तर- कोणत्याही जमिनीची विक्री, देणगी, अदलाबदल किंवा ती पट्ट्याने देणे विधीबाह्य असणार नाही. तसेच ताच्याचे गहाणग्रत करणे विधीबाह्य असणार नाही.	जिल्हाधिकारी किंवा राज्य शासनाने याबाबत प्राधिकृत केलेला अधिकारी टिप :- या प्रयोजनार्थ हस्तांतरीती व्यक्ती शेतकरी किंवा शेतमजूर आहे याचा स्पष्ट उल्लेख पक्षकारांनी दस्तामध्ये करणे व हस्तांतरीती व्यक्ती देशात कोठेही शेतजमिन धारण करित असल्याबाबत पुरावा दस्तासोबत जोडणे पुरसे असेल त्याच रितीने जर हस्तांतरीती व्यक्ती शेतकरी असेल तर दस्ताद्वारे हस्तांतरीत होणाऱ्या मिळकतीमुळे त्याचे एकूण धारण क्षेत्र कमाल क्षेत्राहून अधिक होणार नाही असेही दस्तामध्ये नमूद करणे आवश्यक असेल. अन्यथा, जिल्हाधिकारी किंवा राज्य शासनाने याबाबत प्राधिकृत केलेल्या अधिकाऱ्याची मंजूरी घेणे आवश्यक राहिल.
७.	हैद्राबाद कुळवहिवाट व शेतजमिन अधिनियम १९५० (महाराष्ट्र राज्यातील पुर्वीच्या हैद्राबाद क्षेत्रास लागू)	या अधिनियमाचे कलम ४७ मध्ये वरीलप्रमाणे तरतूद आहे.	वरील प्रमाणे
८.	मुंबई कूळ वहिवाट व शेतजमिन (चिदर्भ प्रदेश) अधिनियम १९५८	वरील प्रमाणे	वरील प्रमाणे

अ.क्र.	अधिनियमाचे नांव	प्रतिबंधाचा तपशिल	सक्षम अधिकारी
९.	मुंबई कुळवहिवार व शेतजमिन अधिनियम १९४८ (मुंबई प्रांताच्या पुनर्रचनेपुर्वीच्या मुंबई राज्यास- जळगांव, धुळे, नाशिक आणि रत्नागिरी, सिधुदुर्ग, रायगड, अहमदनगर, सोलापूर, पुणे, सातारा, सांगली, कोल्हापूर या जिल्ह्यात लागू)	<p>या अधिनियमाचे कलम ६३-एक-अ नुसार- शेतकरी नसलेल्या एखाद्या व्यक्तीच्या लाभात खऱ्याखऱ्या औद्योगिक वापरासाठी, जर ती जमीन, महाराष्ट्र प्रादेशिक व नगर रचना अधिनियम १९६६ अन्वये तयार करण्यात आलेल्या प्रारूप किंवा अंतिम प्रादेशिक योजनेच्या किंवा प्रारूप किंवा अंतिम विकास योजनेच्या किंवा प्रारूप किंवा अंतिम नगर रचना परियोजनेच्या औद्योगिक झोनमध्ये स्थित असेल तर,</p> <p>किंवा अशा कोणत्याही योजनेच्या अथवा परियोजनेच्या शेती झोनमध्ये स्थित असेल आणि अशा अधिनियमाखाली जमिनीचा औद्योगिक वापर करणे अनुज्ञेय असेल तर,</p> <p>किंवा अशी कोणतीही योजना किंवा परियोजना अस्तित्वात नाही अशा क्षेत्रामध्ये स्थित असेल तर,</p> <p>किंवा एखाद्या विशेष वसाहत प्रकल्पाचा विकास करण्यासाठी खाजगी विकासकाने हाती घेतलेल्या क्षेत्रामध्ये स्थित असेल तर-</p> <p>असे हस्तांतरण कलम ६३ प्रमाणे जिल्हाधिकाऱ्यांच्या परवानगीशिवाय विधीसंमत असेल</p> <p>मात्र एखाद्या व्यक्तीने खरेदी करायचाचे योजलेल्या अशा जमिनीचा एकूण विस्तार १० हेक्टरापेक्षा अधिक असेल त्याबाबतीत विकास आयुक्त (उद्योग) यांची किंवा राज्य शासनाने याबाबतीत प्राधिकृत केलेल्या अन्य कोणत्याही अधिकाऱ्याची पूर्व परवानगी घेणे आवश्यक राहिल.</p>	<p>क्षेत्र १० हेक्टरपेक्षा जास्त असेल तर त्याबाबतीत विकास आयुक्त (उद्योग) किंवा राज्य शासनाने याबाबतीत प्राधिकृत केलेला अन्य कोणताही अधिकारी.</p> <p>टिप :- या कलमाच्या प्रयोजनार्थ- (अ) "खराखुरा औद्योगिक वापर" या शब्दप्रयोगाचा अर्थ, कोणत्याही व्यक्तीकडून केले जाणारे मालाची निर्मिती, त्याचे जतन किंवा त्यावरील प्रक्रिया या संबंधीचे कार्य किंवा कोणताही हस्तव्यवसाय, औद्योगिक व्यवसाय किंवा उपक्रम किंवा राज्य शासनाने पर्यटनस्थळ किंवा गिरीस्थान म्हणून अधिसूचित केलेल्या क्षेत्रातील पर्यटनाचा उपक्रम या संबंधीचे कार्य असा असून त्यात निर्मिती प्रक्रिया किंवा प्रयोजन किंवा वीज प्रकल्प यासाठी आणि संबंधित उद्योगाचे संशोधन व विकास, गोदाम, उपाहारगृह, कार्यालय इमारत यासारख्या सहाय्यभूत औद्योगिक वापरासाठी असलेल्या किंवा संबंधित उद्योगातील कामगाराकरिता किंवा सहकारी औद्योगिक वसाहत, संधारण उद्योग, कुटीरोद्योग, युनिटे किंवा ग्रामोद्योग वसाहती यांच्यासह औद्योगिक वसाहतीच्या स्थापनेचा समावेश होईल.</p> <p>(अअ) विशेष वसाहत प्रकल्प याचा अर्थ महाराष्ट्र प्रादेशिक नियोजन व नगर रचना अधिनियम १९६६ याच्या तरतूदीअन्वये शासनाने विशेष वसाहतीच्या विकासासाठी केलेल्या विनियमाखालील विशेष वसाहत प्रकल्प असा आहे. यास्तव हस्तांतरीतने जमिनीचा संभाव्य वापर कोणत्या कारणासाठी होणार आहे याचा उल्लेख दस्तामध्ये करणे पुरेसे राहिल. तसा स्पष्ट उल्लेख नसल्यास हमीपत्र दस्तासोबत जोडून घ्यावे.</p>

अ.क्र.	अधिनियमाचे नांव	प्रतिबंधाचा तपशिल	सक्षम अधिकारी
१०	हैद्राबाद कूळवहिवाट व शेतजमिन अधिनियम १९५० (महाराष्ट्र राज्यातील पूर्वीच्या हैद्राबाद क्षेत्रास लागू)	या अधिनियमाचे कलम ४७ अ मध्ये वरीलप्रमाणे तरतूद आहे.	वरील प्रमाणे
११	मुंबई कूळ वहिवाट व शेतजमिन (विदर्भ प्रदेश) अधिनियम १९५८	या अधिनियमाचे कलम ८९ अ मध्ये वरीलप्रमाणे तरतूद आहे.	वरील प्रमाणे
१२.	महाराष्ट्र जमीन (धारणेची कमाल मर्यादा) अधिनियम १९६१	१) या अधिनियमाचे कलम ८ अन्ये एखादी व्यक्ती किंवा कुटुंब घटक कमाल क्षेत्रापेक्षा अधिक जमीन धारण करित असेल तर, कमाल क्षेत्रापेक्षा अधिक असलेली जमीन ठरवून देण्यात येई पर्यंत कोणतीही जमीन हस्तांतरीत करणार नाही. २) या अधिनियमाचे कलम ९ अन्ये कोणतीही व्यक्ती किंवा कुटुंब घटकातील व्यक्ती जर उक्त व्यक्ती किंवा कुटुंब घटक कमाल क्षेत्रापेक्षा जादा जमीन आधीपासून धारण करित असेल तर एकूण कमाल क्षेत्रापेक्षा जी अधिक होणारी असेल अशी कोणतीही जमीन हस्तांतरणाद्वारे संपादन करणार नाही. या बाबीचे प्रयोजनार्थ हस्तांतरण म्हणजे खरेदी विक्री-देणगी अदलाबदल-पट्ट्याने देणे	जिल्हाधिकारी- टिप :- १) बाब १ चे प्रयोजनार्थ हस्तांतरक व्यक्तीने कमाल क्षेत्रापेक्षा अधिक जमीन धारण केलेली नाही असे दस्तामध्ये नमुद करणे किंवा त्याबाबतचे हमीपत्र दस्तामध्ये जोडणे पुरेसे राहिल. २) बाब २ चे प्रयोजनार्थ हस्तांतरीती व्यक्तीने कमाल क्षेत्रापेक्षा अधिक जमिन धारण केलेली नाही व या दस्ताद्वारे संपादित होणाऱ्या क्षेत्रामुळे धारण होणारे एकूण क्षेत्र कमाल क्षेत्रापेक्षा जास्त होणार नाही असे दस्तामध्ये नमुद करणे किंवा त्याबाबतचे हमीपत्र दस्तामध्ये जोडणे पुरेसे राहिल. ३) या अधिनियमाचे प्रयोजनार्थ कमाल क्षेत्राची माहिती अधिनियमाचे अन्सुची १ मध्ये नमुद आहे.

अ.क्र.	अधिनियमाचे नांव	प्रतिबंधाचा तपशिल	सक्षम अधिकारी
१३	महाराष्ट्र जमीन (धारणेची कमाल मर्यादा) अधिनियम १९६१	<p>या अधिनियमाचे कलम २७ अन्वये देण्यात आलेल्या किंवा कलम २८ अन्वये संयुक्त कृषि संस्थेस दिलेल्या कोणत्याही जमिनीची विक्री, देणगी, महाण, अदलाबदल, पड्डा किंवा इतर गोष्टीद्वारे हस्तांतरण जिल्हाधिकाऱ्यांच्या परवानगीशिवाय हस्तांतरित करता येणार नाही किंवा विभागणी करता येणार नाही.</p> <p>याशिवाय उपरोक्तरितीने हस्तांतरणास मंजूरी दिल्यानंतर मंजूरी दिलेल्या जमिनीचे बाबतीत त्यानंतरचे हस्तांतर किंवा विभागणी यासाठी सुद्धा वरीलप्रमाणे मंजूरी आवश्यक असेल.</p>	<p>जिल्हाधिकारी</p> <p>टिप :- सशस्त्र बलात नोकरी करणाऱ्या व्यक्तींकडून जमिन पट्ट्याने घ्यावयाची असेल किंवा काही विशिष्ट प्रकारच्या महाण झताकरीता मंजूरीची आवश्यकता असणार नाही.</p>